

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อเท็จจริงที่เป็นผลหรือข้อค้นพบของการวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนากลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นแนวทางการศึกษาวิจัยชัดเจนยิ่งขึ้น ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นหัวข้อดังนี้

- แนวคิด ทฤษฎีกลุ่มและองค์กร
- แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสังคม
- แนวคิด ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงत्म
- โครงการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
- งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มและองค์กร

ในปัจจุบัน คำว่า “กลุ่ม” หรือ “องค์กร” มีการยกมาขานถึงอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการวิชาการที่สนใจเกี่ยวพันกับธรรมชาติของกลุ่มประชาชนที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่ง เดชา พุ่มศร (อ้างถึงใน ธนะจักร เข็มพิบูล, 2534 : 32 – 33) ได้สรุปไว้ว่า “กลุ่ม” เป็น การรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อแก้ไขและดูแลปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อสำเร็จแล้วมันจะเลิกไป แต่องค์กร จะเป็นการรวมตัวของชาวบ้าน ที่มีพวกตนตั้งแต่มากกว่ากลุ่ม และเมื่อองค์กรได้รับการพัฒนาขึ้น ก็จะรวมตัวเป็นเครื่องมือขององค์กรที่มีควมหมายและมีพลัง และ อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ธนะจักร เข็มพิบูล 2540 : 7-8) ได้กล่าวถึงการรวมตัวกันของชาวบ้านว่ามี 2 ประเภท คือ ประเภทกลุ่ม “จัดตั้ง” ซึ่งเป็นการจัดตั้งโดยคนภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝ่ายราชการ เกิดอีกประเภทหนึ่ง คือ กลุ่ม “จัดตั้ง” ซึ่งชาวบ้านในชุมชนจะรวมตัวกันตั้งขึ้นเอง สำหรับกลุ่มจัดตั้งนั้น ชาวบ้านจะไม่มีความรู้สึกผูกพันหรือมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของ ทำให้กลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จ ส่วนกลุ่มที่ชาวบ้านตั้งกัน

ขึ้นมาเองนั้น ชาวบ้านจะมีความรู้ดีเป็นพิเศษเป็นเจ้าของแต่ก็มีปัญหาว่า การรวมกลุ่มของชาวบ้านนั้น มีการรวมตัวกันเมื่อมีสถานการณ์เฉพาะเกิดขึ้น เมื่อสถานการณ์คลี่คลายกลุ่มก็จะสลายไปไม่ยั่งยืน

กลุ่มและองค์กรชุมชน เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เพราะองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านในระดับหมู่บ้านหรือเล็กกว่าหมู่บ้าน คือศูนย์แห่งความเข้มแข็งของสังคมทั้งหมดและองค์กรดังกล่าว คือ รูปแบบการรวมตัวของสังคมที่จะต้องแข่งขันกับอำนาจรัฐและอำนาจเงิน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจคำ (อ้างถึงใน จันทน์ หลิมเจริญ 2534 : 38

40) ได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของกลุ่ม / องค์กรชุมชนที่สำคัญ มี 6 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม
2. กฎกติกาของกลุ่ม
3. สมาชิกกลุ่ม
4. คณะกรรมการ
5. กิจกรรมกลุ่ม
6. กองทุนของกลุ่ม

จากแนวคิดทฤษฎี เราสามารถสรุปได้ว่า การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของประชาชน จะเกิดขึ้นเมื่อมีปัญหาหรือสถานการณ์เฉพาะหน้า และจะสลายไปเมื่อสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ หรือสถานการณ์คลี่คลาย ไม่ยั่งยืน สำหรับองค์กรที่เป็นการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือกัน จะมีความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนเกิดจากปัจจัยต่างๆ กัน เช่น วัตถุประสงค์ กฎกติกา ผลประโยชน์ที่คาดหวัง การรวมกลุ่มของประชาชนหรือองค์กรชุมชน เป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา ทำให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่คนเพราะเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม ก็อยู่ที่การพัฒนาคน ถ้าสามารถพัฒนาคนได้ก็จะสามารถส่งผลให้สิ่งแวดล้อมของคนดีขึ้นด้วย ในการพัฒนาคนก็เพื่อมุ่งหวังให้คนมีคุณภาพ และคุณธรรม การพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมมีหลากหลาย แต่เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคน กลุ่มคนและวัฒนธรรม โศกอาศัยกรอบของทฤษฎีมาอธิบายได้ถึงปรากฏการณ์ทางสังคมตามหลักเหตุผล

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นอย่างมีระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Theory of social action)

เว็บบอร์ (Weber) ได้ทำการศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้คำจำกัดความการกระทำว่า เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลับ ซึ่งเป็นผู้ที่กำหนดให้มี ความหมายเป็นส่วนตัว (อ้างถึงใน สโรชรินทร์ ศิริรัตน์ 2531 : 12-15) ตามแนวคิดของ เว็บบอร์ (Weber) ความเข้าใจในระดับความหมายเกิดขึ้น 2 ประการ

1. ความหมายส่วนตัว จากการกระทำของบุคคลหนึ่ง สามารถเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง
2. มีความเข้าใจถึงเร้า เราสามารถแสดงความรู้ถึงเหตุผลด้วยตัวเราเอง ในการให้เหตุผล ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้ทำ หรือถ้าถ้าหากการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผล อาจจะไม่เข้าใจส่วนประกอบแห่งอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้น โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์ด้วยกัน ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องมีส่วนเห็นด้วยกับแนวทฤษฎี หรืออุดมการณ์อันสูงสุด หรือค่านิยมของผู้ทำ แต่โดยทางสติปัญญาเราเข้าใจในสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องได้

อีกนัยหนึ่ง การกระทำทางสังคม เกิดขึ้นจากผลของการกระตุ้น การเข้าใจแรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าเป็นการอธิบายเวลาที่แท้จริงของการกระทำ เพราะว่าการกระตุ้นนั้นมีอยู่ในส่วนลึกของจิตใจผู้ทำ สำหรับผู้สังเกตแรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับศึกษาพฤติกรรม

เว็บบอร์ (Weber) กล่าวไว้ว่า การกระทำทางสังคมมี 4 ชั้น คือ

1. การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้การอันเหมาะสม ในอันที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่เลือกไว้โดยมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปด้านความเป็นเหตุเป็นผล และสังคม
2. การกระทำที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม (Valuable) เป็นการกระทำที่ได้วิธีการที่เหมาะสมเช่นกัน เพื่อให้ค่านิยมสูงสุดของชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อม การกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนา และศีลธรรม เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความที่ระเบียบในวิถีชีวิตทางสังคม
3. การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยยึดเอาแบบอย่างที่ทำกันมาตั้งแต่อดีต เป็นหลักในพฤติกรรมการทำตามประเพณี ไม่คำนึงถึงเหตุผล
4. การกระทำที่แฝงตัวไว้ด้วยความเสน่หา (Affective) การกระทำแบบนี้ถ่มถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิตระหว่างผู้ทำกับวัตถุที่เป็นตัวกระตุ้น

รีดเดอร์ (Reeder, 1917) นักสังคมวิทยา ศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัย Cornell ได้อธิบายการกระทำทางสังคมว่า ประกอบด้วยกลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง

และได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำหนึ่งสิ่งใดของบุคคลหนึ่ง ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ และ
ยังได้กล่าวอีกว่า การกระทำของมนุษย์เรื่องใดก็ตาม ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. เป้าประสงค์ (Goals)
2. ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Belief – orientation)
3. ค่านิยมมาตรฐาน (Value Standard)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habitude custom)
5. ความคาดหวัง (Expectation)
6. ความผูกพัน (Commitment)
7. แรงเสริม (Force)
8. โอกาส (Opportunity)
9. ความสามารถ (Ability)
10. การสนับสนุน (Support)

และ ได้อธิบายถึงแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม ดังนี้

1. โนสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวพันกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละสังคมก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
2. บุคคลหรือองค์กร จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจ ได้คิดว่าสอดคล้องหรือตรงกับปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ
3. เหตุผลบางประการอาจจะสนับสนุนการตัดสินใจและเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
4. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจ ได้ให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
5. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ไม่ใช่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งหรือทั้งหมด เป็นกลุ่มเป้าหมายของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะนั้น ๆ
6. ในการตัดสินใจ กลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทุกโอกาส
7. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผล ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคม ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงได้
8. ถ้าหากกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคม มีบ่อยครั้งที่จะมีทางเลือกเองหรือสมยอม เพื่อที่จะสถาปนาเองสถานการณ์นั้น ๆ

9. ผู้กระทำนั้นมีผู้ตัดสินใจ อาจจะมีเลือกทางหนึ่งโดยเฉพาะ ถึงแม้แตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล

10. เหตุผลที่จะตัดสินใจ สามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกเลือกแล้ว จากทฤษฎีการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคมเป็นการพัฒนาคน กลุ่มคนและวัฒนธรรม สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางสังคม ตามหลักการทางสังคม ตามหลักเหตุผล แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากปัจจัยหรือสาเหตุบางประการ ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งมีได้จำกัดอยู่ที่เชิงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง

ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม

ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออก นักจิตวิทยาเชื่อว่ามีตัวกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ แรงจูงใจทางสังคม มาสโลว์ (Maslow) ได้เสนอทฤษฎีสำหรับขั้นการพัฒนา โดยกล่าวถึงความต้องการของมนุษย์จะมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้น โดยเริ่มจากความต้องการต่ำสุด ไปจนถึงความต้องการสูงสุด รวมทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย
2. ความต้องการด้านความปลอดภัยจากอันตราย
3. ความต้องการระดับความรักหรือความห่วงใย
4. ความต้องการกบฏนิยมนับถือในตนเอง
5. ความต้องการความสำนึกและความสมหวังในตนเอง

ความต้องการทั้ง 5 ขั้นดังกล่าว สามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการเพื่อสนองตอบความหิวกระหาย เป็นความต้องการขั้นแรกสุด

(2) ความต้องการด้านความปลอดภัยจากอันตราย ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัย มีที่ชัดเจนชัดใจทางจิตใจปราศจากความกลัว ขมุกการสูญเสียจากภัยอันตรายทั้งปวง เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว

(3) ความต้องการความรักหรือความห่วงใย เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากที่ความต้องการสองขั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในขั้นนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นความต้องการที่จะสัมพันธ์กับคนอื่น ในรูปแบบต่างๆ เช่น เพื่อน คนรัก สมาชิกชมรม

(4) ความต้องการความนิยมนับถือในตนเอง เป็นความต้องการขั้นสูงขึ้นไป ในขั้นนี้คนเราจะมี ความต้องการการยอมรับพอใจ และภูมิใจในตนเอง

(5) ความต้องการความสำเร็จและความสมหวังในตนเอง เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของ มนุษย์ เป็นขั้นที่มนุษย์ไม่ต้องกังวลเรื่องปากเรื่องท้อง เรื่องความไม่หืดมัย เรื่องความรักหรือเรื่อง ตักศิตรีอีกต่อไป มนุษย์จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เจริญงอกงามมากที่สุด มนุษย์จะศึกษาเพราะ อยากรู้ จะสร้างสรรค์เพราะใจรัก จะทำงานเพราะอยากทำ

ความต้องการทั้ง 5 ขั้น มิได้ตัดตอนเป็นขั้นแต่จะพัฒนาความเกี่ยวเนื่องกันไป นั่นก็คือเมื่อ เกิดการตอบสนองของความ ต้องการในลำดับที่ 1 แล้ว และกำลังตอบสนองความต้องการลำดับที่ 1 อยู่ ความต้องการลำดับที่ 2 ก็จะพัฒนาขึ้นมาและขณะที่กำลังตอบสนองความต้องการลำดับที่ 2 ความ ต้องการลำดับที่ 3 ก็จะพัฒนาขึ้นมาอีก และจะเป็นเช่นนี้ ไปจนถึงลำดับขั้นสูงสุด

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การทำงานให้ประสบผลสำเร็จ คนในสังคมจะต้องมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และ ร่วมดำเนินการ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย และอธิบายถึงการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 5 - 6) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจใน การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชนว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชน หมายถึง การเสริมสร้างให้ ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วย การตัดสินใจของตนเอง การมี ส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงาน ที่จะต้องมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และ ถือว่าเป็นหัวใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน หรือใน กระบวนการของชุมชน ย่อมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ได้ ตั้งแต่เริ่ม โครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ และ สร้างสิ่งผลักดันให้ริเริ่มโครงการหรือการดำเนินงานอื่นได้อีก (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 แสดงการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน

แต่ที่ก้นยี่หนึ่ ักระบวนการเข้าร่วมของประชาชนและพัฒนาการที่เกิดขึ้น ช้บมแสดงให้ เห็นนัยการเมื่องของการมีส่วนร่วม ด้วยเหตุที่ว่แนวพัฒนาที่นกิจกรรมที่ภาครัฐ มีบทบาทหลักมา ย่างยวมนาน ภาครัฐเป็นฝ่ายศึกษาและนิเทศให้สถานการณื ปัญหา กำหนดเป้าหมายและ ยุทธศาสตร์ของการพัฒนา ตลอดจนเป็นฝ่ายจัดสรรและควบคุมการใช้ทรัพยากร ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ มาจาก ด้รงงาน โดยประชาชนไม่มีโอกาสเรียนรู้และจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่ตนเป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นทางเลือกใ้การพัฒนาที่มิได้มีความหมายเพียงให้โอกาสแก่ ประชาชนที่ เข้าร่วม แต่เป็นการคืนสิทธิ์และอื่เบ ทให้ประชาชนในการกำหนดอนาคตตนเอง โดยพัฒนาขีดความสามารถในการจัดกรรและควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน

วุฒิสภา ดันไชย (2542 : 3) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกด้าน สำหรับการที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถทำได้หลายด้าน เช่น การสมัครเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น การสนับสนุนแผนที่มีความสามารถให้ เข้าไปดำเนินงานในองค์กร การดูแลตรวจเสก การบริหารขององค์กร รวมทั้งการให้ข้อเสนอแนะแก่ ผู้บริหารท้องถิ่น กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นสามารถกระทำได้โดย

1. สนับสนุนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือ ผู้บริหารท้องถิ่น โดยตรง
2. สนับสนุนคนดีมีความรู้ความสามารถ ให้สมัครและเลือกเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือ ผู้บริหารท้องถิ่น
3. คอยติดตามการปฏิบัติงานของสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น
4. เสนอแนะแก้ปัญหาของท้องถิ่นผ่านสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น
5. ทำหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น เช่น การเสียภาษีอากร การไปเลือกตั้ง และการเคารพปฏิบัติตามข้อบังคับของท้องถิ่น

ทวีศักดิ์ นพเกษร (2542 : 15) อธิบายหลักการงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Performance) ว่าการทำงานแบบมีส่วนร่วมอาศัยหลักการงานที่ยึดสมาชิกของกลุ่มเป็นศูนย์กลาง โดยสมาชิกเป็นผู้สร้างผลงานจากประสบการณ์ การทำงานแบบมีส่วนร่วมมีหลักสำคัญ 5 ประการ

1. เห็นการทำงานที่อาศัยประสบการณ์เดิมของสมาชิก
2. ให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ๆ ความกล้าใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง เป็นการทำงานที่เรียกว่า Active Performance
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง และระหว่างวิทยากรและสมาชิกกลุ่ม
4. ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความคิดที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง
5. มีการสื่อสาร โดยการพูด การเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิด

กรมส่งเสริมการเกษตร (2542 : 25) ได้ให้ความหมายและแนว วัตถุประสงค์การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ของตน โดยมากใช้กับกลุ่มขนาดเล็ก แต่สามารถนำไปใช้ระดับชุมชนหรือองค์กร ยังใช้ในแก่มุมขนาดใหญ่มีหลายรูปแบบ เช่น

1. การมีส่วนร่วมในทรัพย์สิน และผลประโยชน์ในแง่การรวมให้ (Share) การร่วมใช้ (Access) และการร่วมควบคุมหรือการตัดสินใจ (Control)
2. การมีส่วนร่วมทางความคิด ได้แก่ การใช้ความคิด ข้อเสนอ คำแนะนำ รวมถึงการตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ ได้แก่ การแสดงออกทางความสามัคคี ความขัดแย้ง ให้ความช่วยเหลือกัน และแสดงออกในทางปรปักษ์
3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการกระทำ ได้แก่ ร่วมทำงาน

ไพร์ตัน เตชะวรินทร์ (อ้างถึงในสุเมท แสงนิ่มนวล. 2531:17-18) ได้เสนอความหมายหลัก การสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา ดังนี้

ความหมาย กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือหลาย ๆ เรื่องรวมกันในเรื่องต่อไปนี้ให้ บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจน ความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมงานนโยบายหรือแผนงาน โครงการกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหา สนองความ ต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากร ที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของคนเองและ ของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติความนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมทำนุบำรุงรักษาโครงการ

ขณะจักร เว็นบำรุง (2540 : 14) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การตัดสินใจทั่วไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญห การดำเนินการจัดการทรัพยากรของชุมชนเพื่อ การพึ่งพาตนเองของสมาชิกในชุมชน ซึ่งในการดำเนินการต่าง ๆ นอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลแล้ว ยังต้องประสานความร่วมมือกับองค์กรเอกชนอื่น ๆ ด้วย

วิญญูดี ลวพย์รักษ์ (2537 : 14) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความพอใจของประชาชน และลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน แต่ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้อง ขึ้นอยู่กับความเมตตาใจที่จะเข้ามีส่วนร่วม ต้องมีความสามารถ และต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ชัดเจนว่า ความคาดหวังของสมาชิกกลุ่มที่จะได้รับประโยชน์
 เพราะผลประโยชน์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของเราได้ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วม
 กิจกรรมพัฒนา กลุ่ม ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนา กลุ่ม จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง และ
 ความผูกพันต่อกันและมาระกิจที่สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ส่งผลให้สมาชิกทุกคนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง
 ของกลุ่ม และมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานให้บังเกิดผลต่อยตนเองและกลุ่มทำให้เกิดความพอใจและลดความ
 ขัดแย้งลงได้ จากแนวคิดทฤษฎีและผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาปัจจัย
 ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นทางเลือกที่ทำให้การพัฒนา
 ชั่งยืนได้

โครงการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สถานการณ์ปัจจุบันและปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยมีการเลี้ยงไหมใน 2 รูปแบบ คือ การเลี้ยงไหมลูกผสมต่างประเทศ
 โดยเกษตรกรจะเลี้ยงไหมเพื่อจำหน่ายรังไหมแก่โรงสาวไหม ปัจจุบันผลิตรังไหมได้ประมาณ 2,100
 ตัน/ปี ในขณะที่โรงสาวไหมมีความต้องการ 4,000 ตัน และการเลี้ยงไหมไทยลูกผสม โดยเกษตรกรจะ
 เลี้ยงไหมเพื่อสาวเส้นไหมในระดับครัวเรือน และเลี้ยงไหมเพื่อการจำหน่ายรังไหมแก่โรงสาวไหม
 ขนาดเล็กในชุมชน ผลิตเส้นไหมได้ประมาณ 900 ตัน/ปี

ในปี พ.ศ. 2542 ประเทศไทยยังคงมีการนำเข้าเส้นไหมประมาณ 234 ตัน เนื่องจาก
 การผลิตภายในประเทศไม่เพียงพอต่อความต้องการของอุตสาหกรรมไทย การซื้อขายผลผลิตรังไหมจะ
 เป็นไปตามคุณภาพ โดยมีการพิจารณากำหนดตารางการรับซื้อ รังไหมประจำปี โดยกระทรวงเกษตร
 และ สหกรณ์จะเป็นผู้ประสานงานดูแลในคามยุติธรรมของทุกฝ่าย ปัจจุบัน
 ใช้ตาราง ๗ เส้นไหมกิโลกรัมละ 1,260 บาท ซึ่งผลทำให้รังไหมโดยเฉลี่ยประมาณ 110 บาท/
 กิโลกรัม ราคาเส้นไหม จะแบ่งเงิน ๖ ชนิด คือ เส้นไหมที่ผลิตโรงสาวไหม ซึ่งเก็บไหมใช้เวลา
 1,450 บาท/กิโลกรัม ส่วนไหมพุ่ง ราคาโดยเฉลี่ยประมาณ 1,200 บาท/กิโลกรัม และเส้นไหมพุ่งผลิตโดย
 เกษตรกร ราคาโดยเฉลี่ยประมาณ 900 บาท/กิโลกรัม

ปัญหาและอุปสรรค คือ ปริมาณไข่ไหมพันธุ์ดีมีไม่เพียงพอ พันธุ์หม่อนพันธุ์ดีไม่เพียงพอ
 ต่อความต้องการ และผลผลิตไหมยังไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ ทำให้ต้องมีการนำเข้าจาก
 ต่างประเทศ ต้นทุนการผลิตไหมค่อนข้างสูง เนื่องจากขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการเมล็ด
 มาตรฐานขาดความรู้ในการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีการผลิตไหมสมัยใหม่แบบครบวงจร
 ขาดความชัดเจนในระบบการผลิตไหมแบบครบวงจรร่วมภาคเอกชน

ตั้งเน้นกรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้กำหนดให้มีการดำเนินการ ดังนี้ (คู่มือปฏิบัติงาน
ส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2544 : 1-12)

1. กลุ่มชุมชนนำร่องผลิตหม่อนไหมระดับ A

เป็นกลุ่มผู้ผลิตหม่อนไหมในชุมชนเกษตรครบวงจร ในระบบของความเชื่อมโยงเป็น
เครือข่าย โดยเน้นด้วยเทคโนโลยีการผลิต ด้านการจัดการ ด้านการแปรรูปในระบบ มาตรฐานสินค้า
รวมทั้งการเชื่อมโยง ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์ ร่วมกับระบบ
การตลาด ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2. กลุ่มชุมชนนำร่องผลิตหม่อนไหมระดับ B

เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม เพื่อการผลิตรังไหมและเส้นไหม ในลักษณะของ
การเกษตรเกษตรครบวงจรร่วมกับภาคเอกชน โดยจัดทำระบบการซื้อขาย ผลผลิตแบบมีสัญญาเป็นรายปี
ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกร ใช้พันธุ์หม่อน พันธุ์ไหม พันธุ์ที่ทางราชการส่งเสริมมากขึ้น เพื่อ
พัฒนาผลผลิตทั้งในด้านปริมาณ และ คุณภาพ ให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ รวมทั้ง
การสร้างเสริมความเข้มแข็ง ของกลุ่มผู้ผลิตในชุมชนพร้อมทั้งเครือข่ายของหมู่บ้าน ในเชิงประกวดหาธุรกิจ
การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรเองอีกด้วย

3. กลุ่มชุมชนนำร่องผลิตหม่อนไหมระดับ C

เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม เน้นในด้านความพร้อมของชุมชน เพื่อการรวมกลุ่มจัดทำแผน
การผลิตรังไหมและเส้นไหม ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในด้าน ปริมาณและคุณภาพที่
ใช้ในระบบอุตสาหกรรมไหมรวมทั้งมุ่งเน้นในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตไหมทั้งระบบอย่าง
สมบูรณ์แก่ชนให้แก่มุมชนไร่ออกทั้งการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ทั้งในด้านการผลิต
การตลาด หม่อนไหมให้ชุมชน เพื่อการวางแผนการผลิต

กลุ่มชุมชนนำร่องการผลิตหม่อนไหม

ในการพัฒนาความรู้ ทักษะและเทคโนโลยีในการผลิตหม่อนไหม ตั้งแต่การปลูกหม่อนเพื่อ
เพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนถึงกรรมเลี้ยงไหม การผลิตผ้าไหมอย่างถูกต้อง
เหมาะสมและปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์หม่อนไหม ให้ได้ระดับ
มาตรฐานสากล และเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตหม่อนไหมแก่เกษตรกร

1.2 ส่งเสริมให้มีการใช้ไหมพันธุ์ดี หม่อนพันธุ์ดี ทดแทนพันธุ์พื้นเมือง เพื่อเพิ่ม

ประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิต

1.3 เพิ่มผลผลิตเส้นไหมภายในประเทศ ให้เพียงพอต่อความต้องการเพื่อทดแทนการนำเข้า

1.4 เพิ่มรายได้แก่เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

1.5 เพื่อพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์หม่อนไหมให้ได้ระดับมาตรฐานสากล

2. แนวทางการดำเนินงาน

2.1 กลุ่มชุมชนนำร่องผลิตหม่อนไหมระดับ A

ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหม่อนไหมในชุมชนของตำบล อำเภอ และจังหวัดแบบครบวงจร ในระบบของความเชื่อมโยงที่เป็นเครือข่ายโดยเน้นในด้านเทคโนโลยีการผลิตด้านการจัดการด้านการแปรรูปในระบบมาตรฐานสินค้า รวมทั้งความเชื่อมโยงก่อให้เกิดระบบความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในด้านผลผลิต ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ร่วมกับระบบตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2.2 การขยายผล

ให้จังหวัดที่มีศักยภาพของการพัฒนาและอยู่ในเขตเศรษฐกิจ (Zoning)

นำเกษตรกร ไปศึกษาดูงาน ณ กลุ่มนำร่อง โดยใช้คำขวัญ “จบอบรมศึกษาดูงานของเกษตรกร” ที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดสรรงบประมาณโดยรวมให้จังหวัดไว้แล้ว

3. สถานที่ดำเนินงาน

กลุ่มชุมชนนำร่อง ดำเนินการในพื้นที่ 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ศรีสะเกษ ขอนแก่น บุรีรัมย์ สุรินทร์ ชัยภูมิ มหาสารคาม สกลนคร น่าน และเชียงราย

การขยายผล ให้มีการขยายผลในจังหวัดที่มีศักยภาพของการพัฒนาและอยู่ในเขตเศรษฐกิจ (Zoning) เช่น จังหวัดนครราชสีมา ศรีสะเกษ ขอนแก่น บุรีรัมย์ สุรินทร์ ชัยภูมิ น่าน มหาสารคาม สกลนคร เป็นต้น

4. กิจกรรมและงบประมาณในการดำเนินงาน ปี 2544

ตาราง 1 กิจกรรมและงบประมาณในการดำเนินงานปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปี พ.ศ. 2544

หน่วยงาน/กิจกรรม	งบประมาณ ต่อจุด (บาท)	จำนวนจุด (บาท)	รวมเงิน (บาท)	รายละเอียดงบประมาณ
ศูนย์ขยายพันธุ์ไหม				
1. จัดตั้งกลุ่มปลูกหม่อน เลี้ยงไหม	471,000	10	4,710,000	-
2. กลุ่มผู้เลี้ยงไหมวัยอ่อน	-	-	-	-
3. กลุ่มผู้เลี้ยงไหมเพื่อผลิตไข่ ไหมระบบ Seed Area	6,500	10	65,000	-
4. กลุ่มศูนย์ขยายพันธุ์หม่อน ใบชุมชน	74,750	10	747,500	-
5. กลุ่มพัฒนาการสาวไหม และฟอกย้อมสีไหม	20,000	10	200,000	-
6. กลุ่มผลิตเส้นไหมพุ่ง อุตสาหกรรม ขนาดย่อม	115,000	10	1,150,000	-
7. กลุ่มผู้ผลิตชาหม่อนใบ อุตสาหกรรมครัวเรือน	10,000	10	100,000	-
รวม			6,972,500	
ส่วนจังหวัด				
1. จัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม	1,442,400	10	14,424,000	-
2. กลุ่มผู้เลี้ยงไหมวัยอ่อน	22,700	10	227,000	-
3. กลุ่มผู้เลี้ยงไหมเพื่อผลิต ไข่ไหมระบบ Seed Area	660	10	6,600	-

ตาราง 1 (ต่อ) กิจกรรมและงบประมาณในการดำเนินงานปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปี พ.ศ. 2544

หน่วยงาน/กิจกรรม	งบประมาณ ต่อจุด (บาท)	จำนวนจุด (บาท)	รวมเงิน (บาท)	รายละเอียดงบประมาณ
4. ศูนย์ขยายพันธุ์หม่อนไหม ในชุมชน	14,325	10	143,250	-
5. กลุ่มพัฒนาการสาวไหม และฟอกข้อมสีไหม	47,400	10	474,000	-
6. กลุ่มผลิตเส้นไหมพุ่ง ในอุตสาหกรรมขนาดย่อม	14,100	10	141,000	-
7. กลุ่มผู้ผลิตชาหม่อนใน อุตสาหกรรมครัวเรือน	19,400	10	194,000	-
8. ศูนย์รวบรวมผลิตภัณฑ์ หม่อนไหม	17,000	10	120,000	-
รวม			15,729,850	
รวมทั้งกิจกรรม			22,702,350	

ที่มา : กรมส่งเสริมการค้าเกษตร 2544

5. วิธีการดำเนินงาน

5.1 จัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

(1) สนับสนุนวัสดุห้องเลี้ยงไหม 40 ห้อง/กลุ่ม

(2) สนับสนุนไข่ไหมพันธุ์ดีตามแผนการผลิต

(3) สนับสนุนหม่อนพันธุ์ดี 90,000 ต้น/กลุ่ม

(4) ฝึกอบรมเกษตรกร หลักสูตร 30 วัน เรื่องเทคนิคการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

40 คน/กลุ่ม

(5) ฝึกอบรม เรื่อง การทำบัญชีกลุ่ม หลักสูตร 3 วัน

5.2 กลุ่มผู้เลี้ยงใหม่วัยอ่อน

(1) สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อการเลี้ยงใหม่วัยอ่อนแก่กลุ่ม ในลักษณะเป็น กองทุนหมุนเวียนของกลุ่ม

(2) ฝึกอบรมเฉพาะกิจด้านเทคนิคใหม่วัยอ่อน หลักสูตร 2 วัน

(3) จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่วัยอ่อน

5.3 กลุ่มผู้เลี้ยงใหม่เพื่อผลิตไข่ใหม่ระบบ Seed Area

วัน

(1) ฝึกอบรมเทคนิคการเลี้ยงใหม่พันธุ์หลักเพื่อการผลิตไข่ใหม่ หลักสูตร

(2) ตรวจสอบมาตรฐานของ Seed Area ของเกษตรกรในโครงการ

(3) ฝึกอบรมเฉพาะกิจด้านการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูหม่อนใหม่

5.4 ศูนย์ขยายพันธุ์หม่อนในชุมชน

(1) จัดตั้งแปลงเพาะชำหม่อนพันธุ์ดี พื้นที่ 5 ไร่/กลุ่ม และอยู่ใกล้แหล่งน้ำ

(2) สนับสนุนหม่อนพันธุ์ดี 3,500 ต้น/กลุ่ม

(3) สนับสนุนปุ๋ยเคมี 250 กก./กลุ่ม ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก 5 ตัน/กลุ่ม

(4) สนับสนุนระบบน้ำในแปลงหม่อน

(5) สนับสนุนวัสดุพืชจัดทำเชิงมเพาะชำ

(6) ฝึกอบรมเทคนิคการจกหม่อนพันธุ์หม่อน

(7) จ้างรถมาตรฐานมาแปลงหม่อนพันธุ์ดี

5.5 กลุ่มพัฒนาเกษตรกรใหม่ และเกษตรกรวัยอ่อนใหม่

(1) อบรมฯ สนับสนุนเครื่องจักรใหม่แก่ครัวเรือน 10 เครื่อง และวัสดุและสารเคมี ในการปลูกหม่อนใหม่

(2) อบรมเกษตรกร เรื่อง การสาวและฟอกก๊อมสีไหม หลักสูตร 3 วัน

(3) อบรมฯ สนับสนุนรังไหม 50 กก./จุด เพื่อการฝึกอบรมและเก็บกองทุนหมุนเวียน

(4) จัดวันหาขีดการสาวไหม และฟอกก๊อมสีไหม

(5) สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการรับรังคุณภาพไหมให้ตรงตามความต้องการ

ของตลาด โดยหาร้านเส้นไหมมาทำไดบนคันครก

5.6 กลุ่มผลิตเส้นไหมพุ่งในอุตสาหกรรมขนาดย่อม

(1) จัดตั้งกลุ่มผู้สาวไหมในหมู่บ้าน

(2) ติดตั้งวัสดุอุปกรณ์การสาวไหมแก่กลุ่ม 2 ชุด

(3) อบรมกลุ่มเกษตรกรในเรื่องการสาวไหม โดยเครื่องสาวไหมแบบ 6 หัวสาว

และการดูแลรักษาเครื่อง การจัดการกลุ่มและทำบัญชีกลุ่ม

(4) กรมศสวับัสนุนรังไหม 135 กก./ชุด เพื่อการฝึกอบรมและเป็นกองทุนหมุนเวียนของกลุ่ม

(5) จัดหากรมเกษตรกรในเรื่องการบรรจุหีบห่อและรับรองคุณภาพเส้นไหมของกลุ่ม

5.7 กลุ่มผู้ผลิตชาหม่อนในระดับอุตสาหกรรมครัวเรือน

(1) สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำชาหม่อน

(2) อบรมการทำชาหม่อนในระดับครัวเรือนแก่เกษตรกร

(3) จัดทำการตรวจสอบและรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์กลุ่ม

5.8 ศูนย์รวบรวมผลิตภัณฑ์หม่อนไหม

(1) ศูนย์ฯ ดำเนินการรวบรวมผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของกลุ่มเกษตรกรเครือข่าย เพื่อจัดแสดงและแนะนำสินค้าแก่ผู้สนใจ

(2) คัดเลือกกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายที่มีผลิตภัณฑ์ใหม่และโดดเด่น เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรแนะนำสินค้าให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป

(3) ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจทั่วไปเข้าร่วมกับผลิตภัณฑ์กลุ่มเกษตรกรเครือข่าย เพื่อให้เกิดการพบปะระหว่างผู้ซื้อและผู้ผลิต

ตาราง 2 (ต่อ) กิจกรรมการปลูกหมั่มถนอมเลี้ยงไหม

กิจกรรม	ปี 2543			ปี 2544									ผู้รับผิดชอบ	
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	กย.		
2. กลุ่มผู้เลี้ยงไหมวัยอ่อน - สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เพื่อการเลี้ยงไหมวัยอ่อน - สนับสนุนไข่ไหม - ฝึกอบรมเฉพาะทางด้านเทคนิคไหมวัยอ่อนหลักสูตร 2 วัน - ถ่ายทอดเทคโนโลยีไหมวัยอ่อน														ส่วนกลาง, จังหวัด ศูนย์ขยายพันธุ์ใหม่ จังหวัด, ศูนย์ขยายพันธุ์ จังหวัด, ศูนย์ขยายพันธุ์

ตาราง 2 (ต่อ) กิจกรรมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

กิจกรรม	ปี 2543			ปี 2544									ผู้รับผิดชอบ	
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.		
4. ศูนย์ขยายพันธุ์หม่อนไหมชุมชน - จัดตั้งกลุ่มแปลงเพาะ หน่อพันธุ์ดี - สนับสนุนหม่อนพันธุ์ดี - สนับสนุนปุ๋ยเคมี ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก - สนับสนุนระบบน้ำในแปลงหม่อน														ส่วนกลาง, จังหวัด ศูนย์ขยายพันธุ์ไหม จังหวัด, ศูนย์ขยายพันธุ์ไหม จังหวัด, ศูนย์ขยายพันธุ์ไหม

กิจกรรม	ปี 2543			ปี 2544									ผู้รับผิดชอบ	
	ตค	พย	ธค	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย.		
5.กลุ่มพัฒนาการ สาวไหมและการ ฟอกย้อมสีไหม														
- จัดตั้งกลุ่ม				↔										จังหวัด
- จัดตั้งโรงไหม									↔	↔				ศูนย์ขยาย
- จัดซื้อวัสดุในการ สาวไหม และฟอก ย้อมสีไหม					↔	↔								ส่วนกลาง
- จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ พัฒนาคุณภาพ											↔	↔		จังหวัด
- อบรมเกษตรกร								↔	↔					จังหวัด
- จัดงานวันสาริต									↔	↔				จังหวัด
6.ศูนย์รวบรวมผลิต ภัณฑ์หม่อนไหม														
จัดงานวันสาริต														
แนะนำกลุ่ม									↔	↔				ศูนย์ขยาย
														พื้นที่ไหม
														จังหวัด

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร (2544 : 9 - 12)

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เกษตรกรได้รับความรู้เทคนิคการผลิตหน่อไม้ใหม่แผนใหม่

7.2 สามารถเพิ่มผลผลิตหน่อไม้ใหม่เพื่อใช้ในระบบของอุตสาหกรรมใหม่แบบครบวงจรได้

7.3 สามารถลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันตลาดทั้งในและนอกประเทศได้

7.4 เพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร

7.5 สร้างระบบธุรกิจหน่อไม้ใหม่ขนาดเล็กให้แก่ชุมชน

7.6 รักษาสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัยจากสารเคมีได้

ความเป็นมาของกลุ่มมาตุภูมิหน่อไม้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2541 : 4-5) ได้จัดประเภทของกลุ่มในระบบส่งเสริมการเกษตรมี 3 ประเภท

1. กลุ่มที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร (นิติบุคคล) สมาคมอาชีพภาคเกษตร กลุ่มเหล่านี้จัดเป็นกลุ่มระดับทุติยภูมิ

2. กลุ่มที่ไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แต่เป็นกลุ่มระดับทุติยภูมิเช่นเดียวกัน คือ เป็นกลุ่มที่มีกลุ่มเกษตรกร ระเบียบแบบแผนทิศทางเดียวกัน เป็นเครือข่ายทั่วประเทศ ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มผู้ผลิตเกษตรกร กลุ่มพืชเศรษฐกิจที่ได้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มพืชเศรษฐกิจที่ได้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่ม และขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรแล้ว เช่น กลุ่มช่างกลุ่มลับประรด

3. กลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรกร เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจเฉพาะฤดูการผลิตตามธรรมชาติ ยังไม่มีกฎระเบียบที่แน่นอนตายตัว เป็นกลุ่มระดับปฐมภูมิ การรวมตัวยังไม่เหนียวแน่นยาวนาน อาจเป็นระยะสั้น ๆ เฉพาะกิจหรือเฉพาะฤดูกาล เช่น กลุ่มปลูกผัก กลุ่มเลี้ยงไหม ฯลฯ เป็นต้น

ลักษณะของกลุ่มที่มีความเหนียวแน่นมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. กลุ่มสามารถช่วยให้บรรลุความต้องการของสมาชิกวัตถุประสงค์

2. มีการยอมรับนับถือในหมู่สมาชิกด้วยกัน

3. สมาชิกกลุ่มมีความเสมอภาค ช่วยงานและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ของกลุ่มได้

4. กลุ่มมีบรรยากาศของการร่วมมือ

5. สมาชิกกลุ่มมีการประชุมพบปะสังสรรค์กันอยู่เป็นนิจ

6. กลุ่มขนาดเล็กปานกลาง จะมีความเหนียวแน่นสูงกว่ากลุ่มขนาดใหญ่

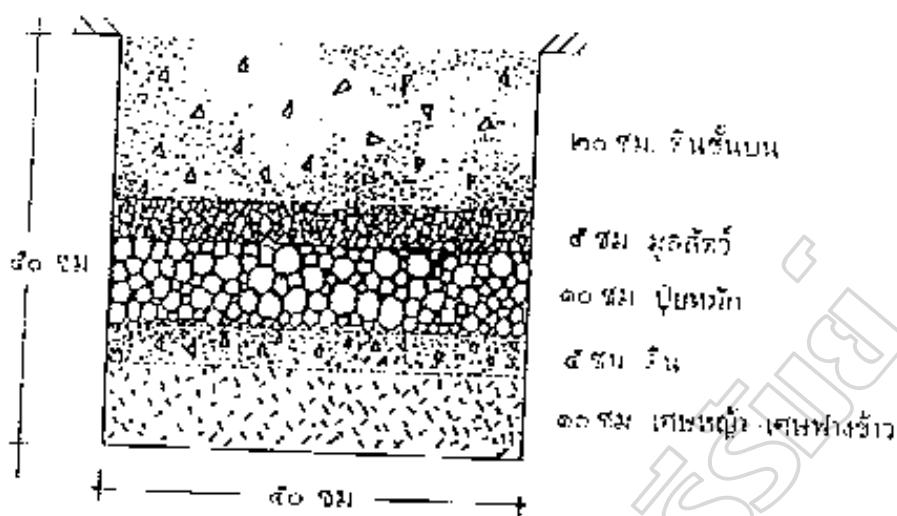
7. ความคล้ายคลึงกันบางประการของสมาชิกจะมีส่วนช่วยให้กลุ่มมีความเหนียวแน่นดี
ขึ้น
8. ความเหนียวแน่นของกลุ่มจะเพิ่มขึ้น ถ้าหากเกิดภัยหรือความเสี่ยงของกลุ่มได้รับการยกย่อง
มากขึ้น
9. ความเหนียวแน่นของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นถ้ากลุ่มได้รับการรุกราน หรือโจมตีจากกลุ่มอื่น
หรือองค์สิ่งแวดล้อมภายนอก

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เริ่มมีมานานแล้วตามตรกฏนิยมเลี้ยงไหมเป็นอาชีพรองจากการ
ทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันความต้องการผ้าไหมมีมากขึ้น และ
เกื้อหนุนแก่ชาวต่างประเทศ มูลค่าการส่งออกผ้าไหมเพิ่มขึ้นทุกปี จึงเกิดความคิดแทนเมล็ดไหม
จำเป็นต้องนำเข้าจากต่างประเทศปีละไม่น้อยกว่า 600 ล้านบาท (กรมส่งเสริมการเกษตร 2532 :
1) จึงจำเป็นต้องผลิตเส้นไหมให้เพียงพอใช้ภายในประเทศเพื่อลดการนำเข้า

การปลูกหม่อน ใบหม่อนเป็นอาหารของหนอนไหม งานหม่อน จึงมีความสำคัญ
อย่างยิ่งเปรียบเสมือนหัวใจของการเลี้ยงไหม การเลี้ยงไหมจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวซึ่ง
ขึ้นอยู่กับการดูแลงานหม่อน หม่อนเป็นพืชยืนต้นขนาดปานกลาง ลำต้นมีลักษณะกลมผิวเรียบ
ไม่มีหนาม มียาง สีขาวคล้ายน้ำมัน ใบเป็นใบเดี่ยว จัดเรียงแบบสลับ ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก
ลักษณะใบมีหลายลักษณะแตกต่างกันออกไปตามพันธุ์ ที่ใบมีสารเคลือบเพื่อช่วยป้องกันการระเหย
น้ำบางพันธุ์มีขนได้ใบ

การหมักถักดิน หม่อนเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด แต่ชอบดินร่วนปนทราย
เพราะดูดซึมระบายน้ำได้ดี ต้นควรจะเป็นกลางแจ้งเป็นกรดเล็กน้อย คือมีความเป็นกรดเป็นด่าง
ระหว่าง 6.0 - 6.5 หลีกเลี้ยงบริเวณที่มีน้ำขังเพราะจะเป็นโรคเน่าได้ง่าย ตามภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แสดงกรรมเทคนิคดินที่ใช้ในการปลูก กรมส่งเสริมการเกษตร (2538 : 14)

การเตรียมดิน ควรเตรียมแปลงปลูก โดยการไถพรวนหลาย ๆ ครั้ง และกำจัดวัชพืช
 กำหนดปลูกควรปลูกเป็นแถวเพื่อความสะดวกในการเก็บใบหม่อน ตามภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 แสดงการเตรียมดิน กรมส่งเสริมการเกษตร (2538 : 14)

ระยะปลูก โดยทั่วไป คือ ระยะระหว่างคั่น x ระยะระหว่างแถว = 1 x 2 เมตร ซึ่งพื้นที่
1 ไร่ จะปลูกหม่อนได้ประมาณ 800 หลุม

พันธุ์หม่อน พันธุ์ฝรั่งกรีน ได้แก่ พันธุ์นครราชสีมา 60 (นม.60) บุรีรัมย์ 60 (บร.60)
ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง และเกษตรกรที่อยู่ในเขตที่เป็นโรครากเน่า ควรจะปลูกหม่อนไผ่ แล้ว
ตัดค้ำด้วยหม่อนพันธุ์ดี ตามภาพประกอบ 4

พันธุ์หม่อน พันธุ์บร.60

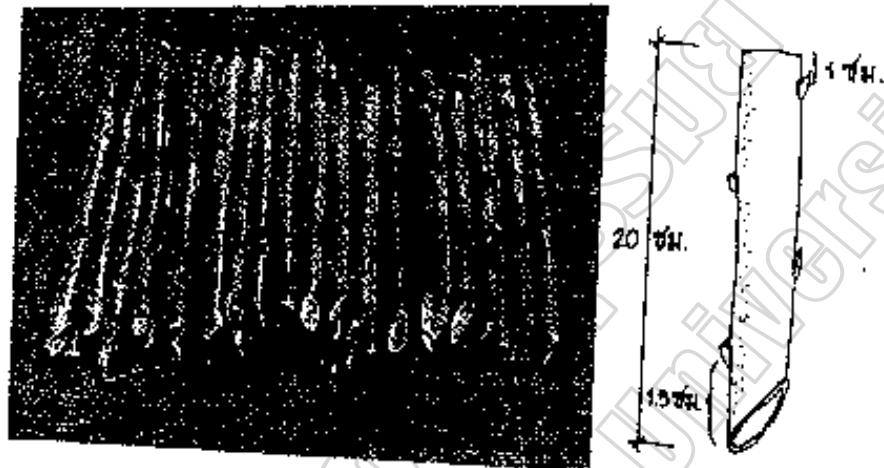

พันธุ์หม่อน พันธุ์นม.60

ภาพประกอบ 4 แสดงพันธุ์หม่อน

ฤดูปลูก ควรปลูกต้นฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม เพราะมีความชุ่มชื้นในดิน จะช่วยให้หมอนตั้งตัวได้เร็ว และไม่ต้งเก็บเปลือกแรงงานฝนการรดน้ำ

การขยายพันธุ์ การขยายพันธุ์หมอน โดยการติดตา การปักชำ โดยเลือกกิ่งพันธุ์ที่แข็งแรง ปราศจากโรคและแมลง ตามภาพประกอบ 5

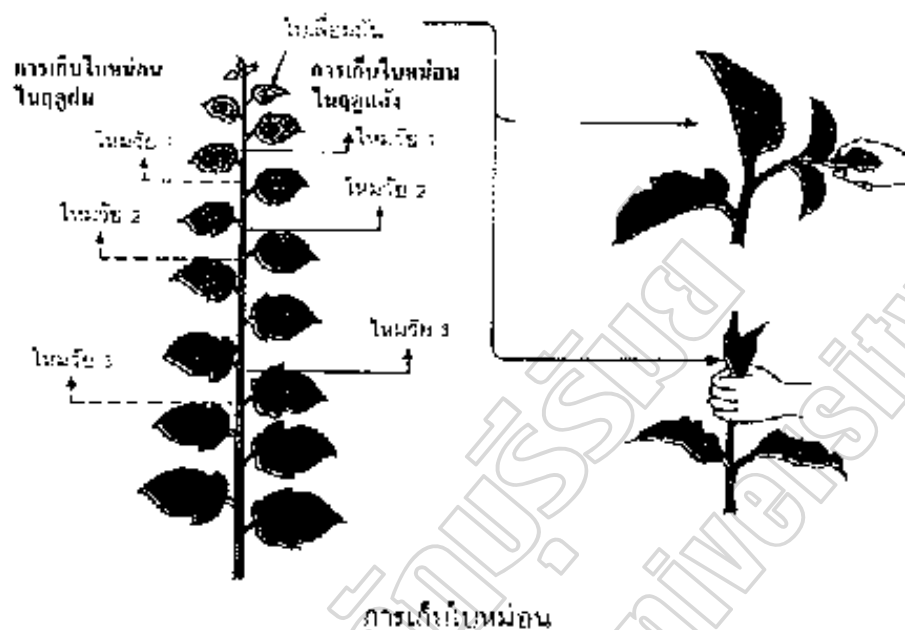

ภาพประกอบ 5 แสดงการเตรียมพืชนพันธุ์หมอน กรมส่งเสริมการเกษตร (2538 : 15)

การดูแลรักษา ในระยะแรก ๆ ต้องกำจัดวัชพืชอยู่เสมอ เพราะหมอนมักจะเจริญเติบโตสู้วัชพืชไม่ได้ เป็นเหตุให้การเจริญเติบโตช้า และหมอนควรคลุมดินที่ตายเพื่อให้หมอนเจริญเติบโตได้ทัดเทียมกับ เมื่อหมอนโตแล้ว ควรคายหญ้า ไถพรวน อย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง ควรใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักทุกปี หลุมละไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งฟองก์

การเก็บใบหมอน จะเริ่มเก็บใบหมอนไปเลี้ยงไหมได้เมื่อหมอนอายุ 8 เดือนขึ้นไป เนื่องจากใบหมอนเป็นที่ปรุงอาหารของดิน การเก็บใบจึงไม่ควรเก็บหมดต้น ต้องเหลือใบยอดไว้เพื่อช่วยสังเคราะห์แสง สร้างอาหารเลี้ยงลำต้น การเก็บใบหมอนให้เก็บใบได้หลีกกันลงมา และเวลาเก็บควรระวังอย่าให้ตกราก เพราะจะทำให้หมอนไม่สามรถแตกกิ่งก้านต่อไปได้อีก

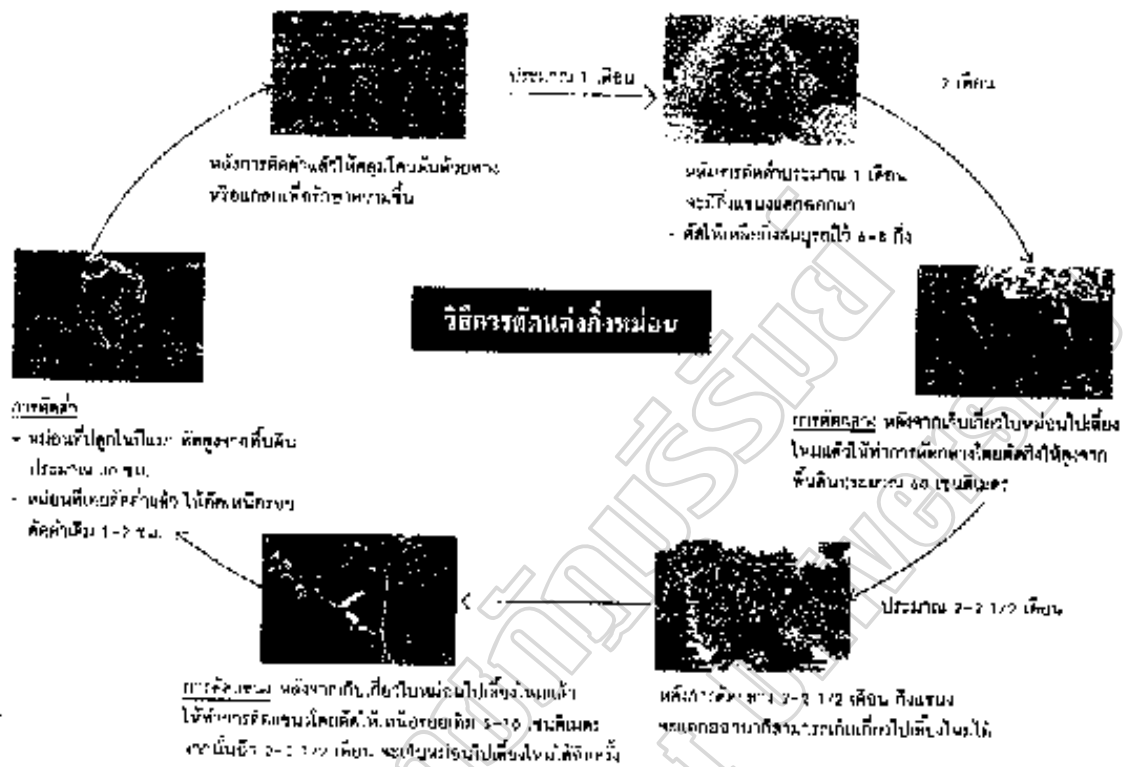
ตามภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 แสดงการเก็บใบหม่อน กรมส่งเสริมการเกษตร (2538 : 21)

การตัดแต่งกิ่งหม่อน ควรตัดแต่งกิ่งหม่อนอย่างน้อยปีละครั้ง คือตัดต่ำทุกปีในช่วงเดือน มีนาคม - เมษายน โดยถืองให้เหลือตออยู่สูงจากพื้นดินประมาณ 30 เซนติเมตร เพื่อให้เกิดกิ่งใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มผลผลิตใบหม่อนให้มากขึ้นและเป็นการกำจัดโรคและแมลงด้วย วิธีการตัดต่ำสามารถทำได้ ดังนี้

1. ใบปีแรกที่ปลูก หลังจากปลูกท่อนพันธุ์ใบแปลงแล้ว 4 เดือน ไม้ตัดกิ่งที่แตกออกมาเหลือเพียงหนึ่งกิ่ง กิ่งนี้จะเป็นลำต้นต่อไป
2. ใบปีต่อ ๆ ไป ให้ตัดต่ำทุกปี โดยตัดให้เหลือโคนกิ่งไว้ 5 เซนติเมตร และโคนกิ่งนั้นจะต้องมีตา 2 - 3 ตา เพื่อให้แตกเป็นกิ่งใหม่ต่อไป หักจน แก่ตัดต่ำทุกปีจะทำให้เกิดต้นดกใหม่ขึ้นทุกปี จนมีลักษณะคล้ายกำหนัด จำนวนกิ่งหม่อนจะเพิ่มขึ้นทุกปี ตามภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แสดงวิธีการเลี้ยงตัวเล่งกึ่งหมอบ กรมส่งเสริมการเกษตร (2538 : 27)

การเลี้ยงหมอบ การเลี้ยงหมอบโดยทั่วไป เกษตรกรนิยมเลี้ยงบนบ้าน โดยตั้งเป็นชั้นเลี้ยง หมอบโตบนหนึ่งของบ้าน และใช้ผ้าคลุมกระด้ง วิธีการเช่นนี้ทำให้การเลี้ยงหมอบไม่ค่อยประสบความสำเร็จ หมอบมักจะตายในวัย 4-5 โดยไม่ทราบสาเหตุ เนื่องจากไม่สามารถทำการฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อโรคได้และขาดการดูแลรักษาความสะอาด กรมส่งเสริมการเกษตร จึงแนะนำให้เกษตรกรจัดสร้างโรงเลี้ยงหมอบแยกออกเป็นสัดส่วนจากร้านเรือนที่อยู่อาศัย เพื่อความสะดวกในการฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อโรคและหลีกเลี่ยงควันไฟจากการประกอบอาหาร

โรงเลี้ยงหมอบที่กรมส่งเสริมการเกษตร แนะนำมีอยู่ 2 ชนิด คือ

1. โรงเลี้ยงหมอบแบบถาวร ขนาดกว้าง x ยาว x สูง = 3.8 x 5.1 x 2 เมตร ทำด้วยอิฐบล็อกจากอิฐแดงหรือปูนซีเมนต์ เพื่อให้สามารถฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อโรคได้สะดวก และป้องกันแมลงวันลายชโรงเลี้ยงหมอบแบบนี้อายุการใช้งานมากกว่า 10 ปี แต่ค่าใช้จ่าจะสูง

2. โรงเลี้ยงหมอบแบบประหยัด ขนาดกว้าง x ยาว x สูง = 3 x 3 x 2.5 เมตร ทำด้วยทราจเหล็กบุด้วยมุ้งพลาสติก มีราคาถูก อายุการใช้งานประมาณ 2-3 ปี ซึ่งจะต้องเปลี่ยนมุ้งพลาสติกอยู่เสมอตามภาพประกอบ 8

ก่อนเส็กไหม

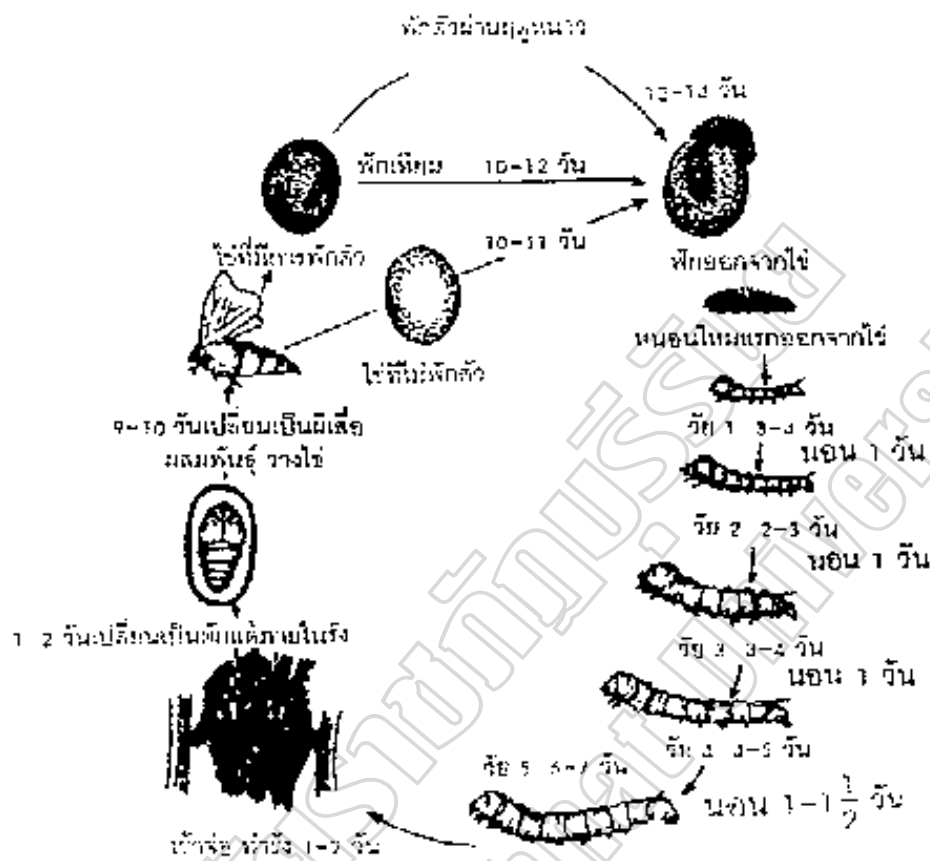
ภาพประกอบ 8 แสดงภาพโรงเส็กไหม

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเส็กไหม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเส็กไหม มีกระดั่ง ข้อขึ้นสำหรับวางกระดั่ง ผ้าคลุมกระดั่ง มีดและเขียง สำหรับหั่นใบหม่อน ตะกร้าสำหรับเก็บใบหม่อน ถังหรือกระบะสำหรับฟักใบหม่อน เครื่องมือเครื่องใช้ดังกล่าวควรมีให้เพียงพอ ไม่ควรรีบหยิบขึ้นมาใช้เส็กไหม และควรนำเครื่องมือเครื่องใช้เก็บใบไม้ไว้ในโรงเส็กไหมโดยเฉพาะ

ชีพจักรหรือวงจรชีวิตของตัวไหม ชีพจักรหรือวงจรชีวิตของตัวไหม เริ่มต้นจากรังไหม ฟักเป็นตัวหนอนไหม ในระยะเป็นตัวหนอนไหมจะลอกคราบ 4 ครั้ง พอไหมลอกจะพันแค้นไข่มดหุ้มตัวเอง แล้วตัวหนอนจะเข้าดักแด้อยู่ในรังนั้น พออายุครบแต่กแต่จะกลายเป็นผีเสื้อเจาะรังออกมาผสมพันธุ์ และวางไข่ฟักเป็นตัวหนอนต่อไป วงเวียนอยู่เช่นนั้น ตัวไหมระยะที่เป็นดักแด้และระยะที่เป็นผีเสื้อไหมจะไม่กินอาหาร ชีพจักรของตัวไหมมีดังต่อไปนี้

ระยะเป็นไข่	10 - 12 วัน
ระยะเป็นตัวหนอน	20 - 25 วัน
ระยะทำรัง	2 - 4 วัน
ระยะเป็นตัวดักแด้	10 - 12 วัน

รวมระยะจากไข่จนเป็นผีเสื้อประมาณ 42 - 53 วัน ตามภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 แสดงภาพชีพจรของตัวไหม กรมส่งเสริมการเกษตร (2538 : 120)

หลักสำคัญของการเลี้ยงไหม

1. อุปกรณ์การเลี้ยงไหมต้องเพียงพอ เช่น กระด้ง อ้อ
2. ไหมอ่อนต้องใหม่และสดเสมอ
3. ต้องใช้ยาผสมไซนโรไซด์ไหมทุกตัวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อฆ่าเชื้อโรค
4. ให้อาหาร 3 เวลา คือ เช้า กลางวัน เย็น จำนวนให้เพียงพอ
5. อย่าเลี้ยงไหมแน่นกระด้งจนเกินไป ปล่อยให้แยกกระด้งเมื่อไหมโตขึ้น
6. ถ่ายมูลไหมทุกวัน เมื่อไหมอยู่ในวัย 4 วัย 5 โดยใช้ตาข่ายถักไหมใหม่ เพื่อสะดวก

ในการปฏิบัติงาน

7. เมื่ออุณหภูมิสูงควรลดอุณหภูมิโดยการใช้น้ำราดพื้นห้องเลี้ยงไหม ถ้าอุณหภูมิต่ำควรใช้ไฟตั้งโต๊ะ เพื่อเพิ่มความร้อน

วิธีการเลี้ยงไหม ไหมเป็นสัตว์ที่กินอาหารตลอดทั้งวัน ยกเว้นตอนลอกคราบ จึงจำเป็นต้องให้ไหมอ่อนให้เพียงพอ ควรแบ่งเวลาเลี้ยงไหมเป็น 3 เวลา คือ 06.00 น. 12.00 น. 18.00 น.

การเลี้ยงไหมวัยอ่อน ระยะที่ไหมอยู่ในวัย 1 - 3 เราเรียกว่าไหมวัยอ่อน จำเป็นต้องดูแล เลี้ยงให้เป็นพิเศษ เพราะหนอนไหมจะเจริญเติบโตสมบูรณ์มีความต้านทานต่อโรค มากกว่าวัยเพียงไร ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงไหมในระยะนี้ ดังนั้นจะต้องมีใบหม่อนให้กินอย่างเพียงพอ

การเลี้ยงไหมวัยแก่ ไหมวัยแก่ (ไหมวัย 4 - 5) ไหมวัยนี้จะเจริญเติบโตเร็ว กินอาหาร มากขึ้น ต้องมีอาหารเพียงพอ ระยะนี้ให้ใบหม่อนทั้งใบ ไม่ต้องหั่นให้ใบหม่อนแก่สำหรับไหมวัยนี้ เมื่อไหมอยู่ในวัย 5 (คั่นจากหนอน 4) 6-8 วัน ไหมจะเริ่มสุกพร้อมที่จะทำรัง หรือที่เรียกว่าไหมสุก สังเกตได้ว่าไหมจะหยุดกินใบหม่อน มูลไหมจะมีสีเข้ชวออ่อนนุ่ม และเคลื่อนออกไปหาขอบกระดัง เพื่อหาที่ทำรัง และเริ่มพันเส้นใยทางคอมาได้ปาก เมื่อสังเกตเห็นไหมสุกให้นำออกจากกระดังใส่ลงในจ่อเพื่อให้ไหม ทำรัง ไหมจะทำรัง 2 - 3 วัน สิ่งที่ต้องระวัง คือ คั่นกับตัวไหมที่ยังไม่สุก เข้าจ่อ เพราะจะทำให้ไม่ทำรัง หรือถ้าเก็บตัวไหมเข้าไปไหมก็จะทำรังเสีย ทำให้รังไหมไม่สมบูรณ์ บางครั้งไหมชักใยบางส่วนในกระดัง เมื่อเอาลงจ่อก็จะชักใยได้น้อย

ไหมจะทำรังเสร็จภายใน 2 - 3 วัน จึงควรจะหาช่องให้พยัคฆ์กับจำนวนไหมที่เลี้ยง เมื่อไหมทำรังเสร็จเก็บแยกออกจากจ่อ คัดรังไหมที่เสียแยกสาวต่างหาก นำรังที่ดีไปสาวเป็นเส้น ถ้านเลี้ยงเป็นจำนวนมากอาจสาวไม่เสร็จทันกำหนดที่ไหมจะเป็นเมล็ด จึงจำเป็นต้องนำคักเมล็ดไหมเสียก่อน โดยใช้วิธีการตากแดด หรืออาจใช้วิธีอบรังไหมในตู้อบ

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านหนองเสม็ด - ไทยเจริญ ตำบลปะคำ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

จากรายงานของศูนย์ขยายพันธุ์ไหมที่ 3 จังหวัดบุรีรัมย์ (รายงานของศูนย์ขยายพันธุ์ไหม ที่ 3 จังหวัดบุรีรัมย์. มาพ. : 1-3) พบว่าศักยภาพทั่วไปของกลุ่มบ้านหนองเสม็ด - ไทยเจริญ ตำบลไทยเจริญ อ.แม่ปะคำ จ.บุรีรัมย์ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 200 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 1,185 คน แบ่งออกเป็นชาย 567 คน หญิง 618 คน จำนวนแรงงานที่สามารถให้แรงงาน ได้ 641 คน แบ่งเป็น ชาย 323 คน หญิง 318 คน ที่เหลือเป็นบุคคลแก่ชรา เด็กอ่อนและผู้ที่กำลังศึกษาลักษณะอาชีพทั่วไปของบ้านหนองเสม็ด ไทยเจริญ อาชีพรับราชการ 0.5 % อาชีพรับจ้าง 34 % อาชีพทำนา เลี้ยงไหม 60 % อาชีพทำไร่ , ทำสวน 5.5 %

บ้านหนองเสม็ด - ไทยเจริญ ได้ทำการเลี้ยงไหมมาช้านานแล้วแต่ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ซึ่งเมื่อก่อนจะมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นพันธุ์พื้นเมือง และส่วนใหญ่ทำการเลี้ยงไหมเพื่อสาวเป็นเส้นไหมใช้ทอผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่ม และเป็นของฝากสำหรับญาติพี่น้อง หรือแขก ที่มาเยือนต่อมาได้มองเห็นความสำคัญของการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพิ่มมากขึ้น โดยได้มองอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมนี้ สามารถดำเนินกิจการเป็นเชิงการค้าทำให้เกิดอาชีพหลักได้ เกษตรกรจึงหาวิธีและหลักการต่าง ๆ พร้อมกับได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดหาพันธุ์หม่อน ไหมพันธุ์ดี มา

ดำเนินกิจกรรมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมให้มี รายได้เพิ่มมากขึ้น เพื่อควบคุมต้นทุนของสังคมในปัจจุบันอีกต่อไป

เกษตรกรบ้านหนองเสม็ด-ไทยเจริญ จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยมีสมาชิกทั้งหมด 96 คน รวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมโดยได้รับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม 41,000 บาท ซึ่งเงินจำนวนเหล่านี้ได้มาจากการจำหน่ายปัจจัยการผลิต จำหน่ายไหมมัดอ่อนให้แก่สมาชิก รวมทั้งค่าสมัครแรกเข้าของการเป็นสมาชิก กลุ่มจะดำเนินกิจกรรมตามแผนงานกลุ่มที่ตั้งไว้เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มอีกต่อไป

ลักษณะของห้องเลี้ยงไหม

ห้องเลี้ยงไหมแบบประหยัด (มุ้งเขียว)

- ขนาด (กว้าง x ยาว) 3 x 6 เมตร	จำนวน 27	ห้อง
- ขนาด (กว้าง x ยาว) 4 x 4 เมตร	จำนวน 8	ห้อง
- ขนาด (กว้าง x ยาว) 2 x 2 เมตร	จำนวน 7	ห้อง

ห้องเลี้ยงไหมสารพัด

ขนาด (กว้าง x ยาว) 6 x 8 เมตร	จำนวน 30	ห้อง
ขนาด (กว้าง x ยาว) 4 x 8 เมตร	จำนวน 10	ห้อง
ขนาด (กว้าง x ยาว) 3 x 5 เมตร	จำนวน 19	ห้อง
ขนาด (กว้าง x ยาว) 3 x 4 เมตร	จำนวน 12	ห้อง

จำนวนห้องเลี้ยงไหมทั้งหมด 113 ห้อง

ห้องเลี้ยงไหมวิจัยก่อน 1 ห้อง ขนาด (กว้าง x ยาว) 8 x 16 เมตร

สามารถเลี้ยงไหมมัดอ่อนได้จำนวน 200 แฝ่ม/รุ่น

พื้นที่ปลูกหม่อน

จำนวนพื้นที่ปลูกหม่อนทั้งหมด	271	ไร่	1	งาน	แบ่งปัน
1. แปลงหม่อนส่วนตัว	252	ไร่	1	งาน	
หม่อนพันธุ์ดี	190	ไร่	3	งาน	
หม่อนพันธุ์พื้นเมือง	61	ไร่	3	งาน	
2. แปลงหม่อนรวม	20	ไร่	-	งาน	
หม่อนพันธุ์ดี	20	ไร่	-	งาน	
หม่อนพันธุ์พื้นเมือง	-	ไร่	-	งาน	

คณะกรรมการและหน้าที่รับผิดชอบ

1. นายบุญช่วย กลมเกลียว	ประธาน
2. นายบุญมา คุ้มไพฑูรย์	รองประธาน
3. นายสำราญ ลาดแท่น	รองประธาน
4. นายอุดม พานเงิน	เลขานุการ
5. นายสมพงษ์ น้อยบุคคิ	เลขานุการ
6. นางสาว นิสรักษา	เหรัญญิก
7. นางระเบียบ ทักขิโน	เหรัญญิก

งานฝ่ายส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

1. นายบุญช่วย กลมเกลียว
2. นายสำราญ ลาดแท่น
3. นายสมพงษ์ น้อยบุคคิ

งานฝ่ายกองทุน

1. นายคู่่น บุคคิคง
2. นางระเบียบ ทักขิโน
3. นางสาว นิสรักษา

งานฝ่ายธุรกิจเกษตรเขต

1. นายอุดม พานเงิน
2. นางจันทร์ บุคคิคง
3. นางหัตถา คู่่นไธสง
4. นางบัวลอย สีทาสี

งานฝ่ายประชาสัมพันธ์

1. นางหัตถา คู่่นไธสง
2. นายคู่่น บุคคิคง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและค้นคว้าผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่ม และผลการวิจัยที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ศิริรัตน์ ศิริรัตน์ (2531 : 23, 56-57) ได้รายงานผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจังหวัด อำนาจเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีหลายประการ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจรายได้ การถือครองที่ดิน อาชีพ การศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มระยะเวลาการ อยู่อาศัยในหมู่บ้าน การได้รับข่าวสาร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการเป็นผู้นำในท้องถิ่น และค้นพบว่าฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ จำนวนที่ดินที่ถือครอง การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่เกษตร พัฒนาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการเป็นผู้นำ ท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

สกนธ์ จันทร์ภักย์ (2528 : 75-77) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม มีการติดต่อกับพัฒนากรมาก เป็นหรือเคยเป็นผู้นำท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเยาวชนตำบล จะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม มีการติดต่อกับพัฒนากรน้อย ไม่เคยเป็นผู้นำท้องถิ่น มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องศูนย์เยาวชนตำบลน้อยกว่า สามารถสรุปได้ว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การศึกษาการคาดหวังในผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

ภาณีณี ไชยกาญจน์ (2531 : 40-44) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาเยาวชนหัวรถจักรดีบุกแดง เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เยาวชนที่มีรายได้ เยาวชนที่เป็นเพศชาย เยาวชนที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมาก เยาวชนที่มีการศึกษาสูง เยาวชนที่คาดหวังในผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม จะมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาเยาวชนมาก ส่วนเยาวชนที่ไม่มีรายได้ เยาวชนที่เป็นเพศหญิง เยาวชนที่มีการศึกษาต่ำ และเยาวชนที่ไม่คาดหวังผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม จะมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาเยาวชนน้อย การวิจัยค้นพบว่า รายได้ เพศ ไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรม การพัฒนาเยาวชน ส่วนการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การศึกษา และการคาดหวังในผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาเยาวชน

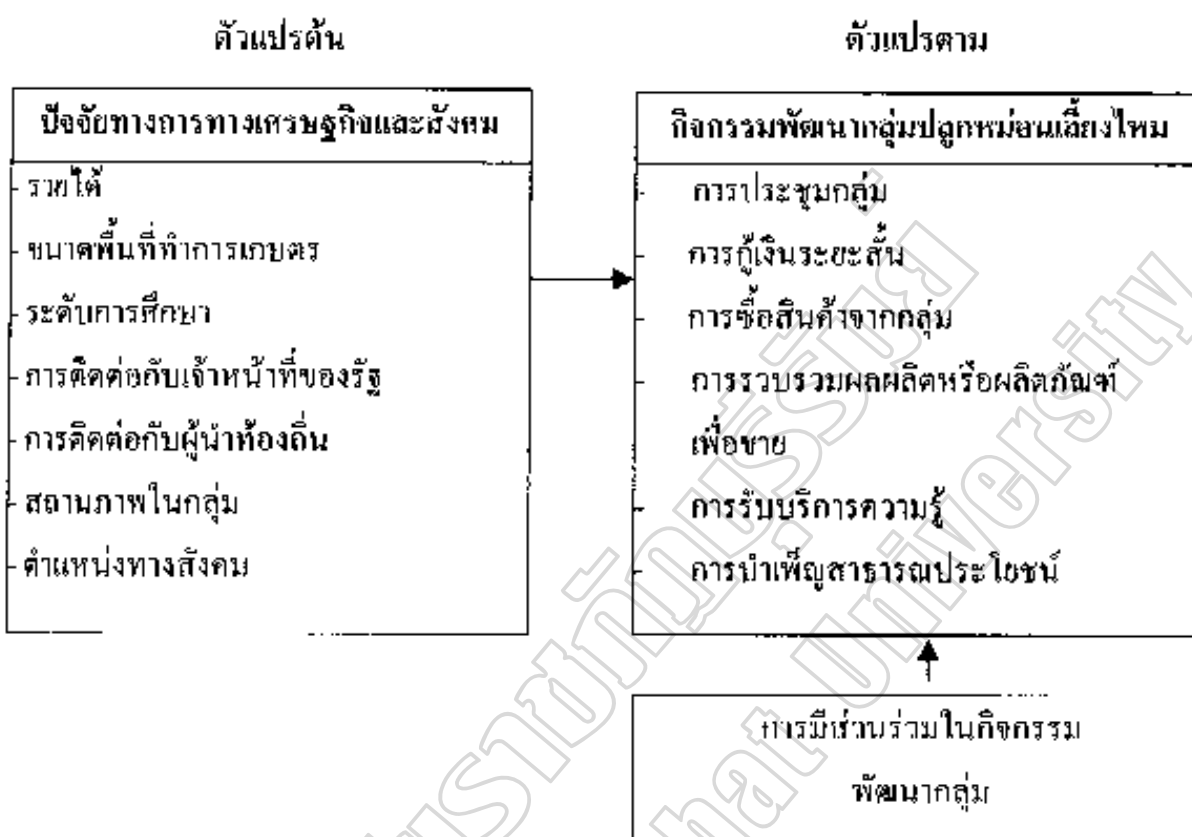
สุเมธ แสงนิ่มนวล (2531 : 77) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก สหกรณ์ในกิจกรรมหมู่บ้านสหบาลาศ ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเคหสถานกรุงเทพมหานคร จำรัส ไชโรงการ 4 กรุงเทพมหานคร พบว่าตัวแปรด้านอายุ สถานภาพทางสังคม และความรู้ ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก

ปัญญา ชนะสัมฤทธิ์ (2535 : 57-70) ได้รายงานผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการการพัฒนาชนบทและชุมชนตามชัยแผนของสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี ว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อระดับจิตต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ คือ รายได้ การติดต่อพบปะกับผู้นำท้องถิ่น การติดต่อพบปะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ

แพทชา แก้วพวง (2533 : 54-61) ได้รายงานผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการหมู่บ้านในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ว่าด้วยปัจจัยบางประการที่ทำให้กรรมการหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การศึกษา การติดต่อถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความรู้ความเข้าใจเรื่องการค้าเนินงานของกรรมการหมู่บ้าน

ปัญญาธิ ทยพยัคฆ์ (2537 : 72-87) ได้รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรจังหวัดระยอง ว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ รายได้ ขนาดของพื้นที่การเกษตร ด้านแหล่งทางสังคมและระดับการศึกษาและกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมมา เป็นต้น การบริการความรู้ การชี้แจงสินค้าจากกลุ่ม การประชุมกลุ่ม การเป็นพิธีกรรมสาธารณะประโยชน์

กรอบความคิด

ภาพประกอบ 10 กรอบแนวคิดในการวิจัย